

373957

М. Возняк

БІБЛІОТЕКА
Інституту
франкознавства

ІВАН ФРАНКО
В БОРОТЬБІ
З ВАТІКАНОМ,
ЛЮТИМ ВОРОГОМ
СЛОВ'ЯНСЬКИХ
НАРОДІВ

Львів - 1954

ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

М. ВОЗНЯК

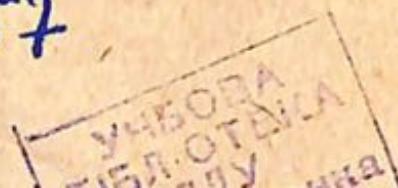
ІВАН ФРАНКО В БОРОТБІ
З ВАТІКАНОМ, ЛЮТИМ ВОРОГОМ
СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ

КНИЖКОВО-ЖУРНАЛЬНЕ ВИДАВНИЦТВО
ЛЬВІВ — 1954

Наб. франкознавства
ЛДУ ім. В. Франка
Імб. № 3465

343957

Кінець XIX та початок XX віків — період широкого розвитку і розгортання робітничого руху, великого поширення ідей наукового соціалізму і поєднання соціалізму з робітничим рухом. В цей період, як писав В. І. Ленін, «повільно, але неухильно йде вперед процес добирання і збирання сил пролетаріату, підготовки його до прийдешніх битв»¹.

Налякана посиленням революційного руху, буржуазія звертається до світового центра мракобісся й реакції — до Ватикану, йде з ним на всілякі компроміси, дивлячись на папство як на міцну свою опору в боротьбі проти робітничого руху і соціалістичних теорій. З свого боку Ватикан, використовуючи суперечності між буржуазними країнами, що особливо загострювались в процесі переходу капіталізму в його найвищу стадію — імперіалізм, намагається зміцнити свою роль у світовій політиці та включити в сферу свого впливу нові території й народи. Папа Лев XIII бере орієнтацію на підтримку монархічної Австро-Угорщини, що в останній чверті минулого віку стала, за висловом Франка, «тюрмою народів». Ватикан держить курс на поневолення слов'янських народів, що входили до складу Австро-Угорщини, на підбурювання до війни проти Росії. Розпалюючи інтриги, Ватикан послідовно проводить антиросійську політику, віддає свої симпатії австро-німецьким тенденціям, спрямованим на підготовку війни з Росією.

✓ Як революціонер-демократ і прихильник дружби слов'янських народів, І. Франко протягом всього свого життя боровся проти політики окатоличення західноукраїнських

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 18, стор. 522.

трудящих і роз'єднання їх зі своїми братами за Збручем, боровся за міцний союз з російським народом. У своїх статтях він нищівно викривав надзвичайно негативну роль Ватикану й католицизму в історії слов'янських народів.

Про те, як щупальці Ватикану проникали на українські землі, І. Франко розповів у своїй незакінченій трилогії «Чорна хмара», куди мали ввійти три оповідання: «Місія», «Чума» і незакінчений «Тріумф». Устами героя оповідання «Чума» попа Чимчикевича письменник говорить про страшну загрозу для українського народу, яка насувається з Заходу, — про католицизм, образно названий «чорною хмарию», «пошестю», «чумою». «Находить на нас чорна хмара з заходу, грізна, узброєна просвітою, хитрощами, інтригою, протекціями і всякими мудрими штуками... Находить велика пошесть, страшна чума, котра може змести нас з лиця землі, як вода злизує мул»¹.

Першою окремою працею Франка, в якій він висвітлював вороже ставлення Ватикану до Слов'янщини, була стаття «Католицький панславізм», надрукована в 1881 році². Саме в тому році папа влаштував маніфестацію в Римі в день Кирила й Мефодія, закликавши до участі в ній представників слов'янських народів, головно єпископів та попів. Бачачи, що ця маніфестація притягнула і представників Західної України, Франко в своїй статті вирішив розвінчати політику Ватикану й викрити справжню мету маніфестації та її значення для слов'янських народів. Франко чітко підкреслив, що не з метою оборони пригноблених слов'янських народів влаштувало папство гучне свято. «Папа, як бачимо, — писав Франко, — зовсім не крився з тим, що йому в цілім кирило-мефодіївським святі йдеться не про слов'ян, не про їх добро, але про придбання римській курії кількадесяти мільйонів вірних, ниць падучих слуг, та не менше значної «лепти св. Петра».

«Верховодили в тім святі люди, на яких ніякий прихильник слов'янського народного діла не може покладати віри, верховодили високі попи і шляхта. Обидві ці вер-

¹ Іван Франко, Твори, т. II, К., 1950 р., стор. 195.

² «Світ», Львів, 1881, № 7, стор. 136—138.

стви більше або менше важким тягарем налягають на кожний слов'янський народ, обидві вони в теперішній хвилині в Австрії взяли за руки і виступили відверто до боротьби проти освіти і добробуту робочих людей. І чи ж можуть слов'янські люди повірити, що ті самі люди, які в сеймах і радах державних голосують за зменшення науки в школах народних, а за збільшення мужицьких податків і тягарів, — що ті самі люди в Римі голосно покажуть світові їх кривди та бажання, стануть їх заступниками і речниками. Ачейже ні!» — стверджував Франко.

Кидаючи погляд на історію католицизму, на роль Ватікану в історії, Франко яскравими фактами розкрив усю реакційну і мерзенну його діяльність в країнах Західної Європи. Страшенні зловживання своєю владою, тиранизування, експлуатація народів, тюрми, муки, тортури, спалювання на вогнищі, обдурювання, терор, нещадне нищення всього прогресивного, — ось що невідступно супроводило католицизм на Заході. І коли вплив Ватікану в Західній Європі почав руйнуватися, з одного боку, під страшною вагою його ж жахливих злочинів і, з другого боку, під ударами реформацій Лютера і Кальвіна, під впливом французьких просвітителів і енциклопедистів та французької буржуазної революції, Ватікан звернув свій хижий погляд на слов'янські народи.

Страшною хмарою повис католицизм над Слов'янщиною. «Відколи тямить історія, — стверджував Франко, — католицизм був завжди завзятим ворогом Слов'янщини і хто знає, чи не приніс їй більше шкоди від усіх кривавих війн з мадярами, німцями та татарами!» Це переконливо доводив Франко на історичних фактах про католицькі ордени «хрестоносців» і «мечових братів», що ріками лили кров слов'ян і литовців над Балтійським морем. Про це свідчить облудна політика пап і інтриги єзуїтів при дворі польських королів і вельмож, які довели до укладення злощасної релігійної унії, до жорстокого переслідування народу та нищення його національної культури.

За вказівкою Ватікану спалено великого сина чеського народу Івана Гуса. Католицьке духовенство довело до Білої Гори¹ і страшного зубожіння чеську країну й чеський народ. Воно всіма силами нищило слов'янські наро-

¹ Тут, поблизу Праги, цісарські католицькі війська розгромили в 1620 р. чеські протестантські війська.

ди, розпалювало ворожнечу й ненависть між українцями та поляками, сербами та хорватами. Довгі віки байдуже й мовчки спостерігав Ватикан нестерпне гноблення придунайських слов'ян під владою турків, а коли придунайські слов'яни стали на боротьбу за свою свободу, папа зчинив галас про богопротивність та злочинність дій придунайських слов'ян супроти «законної» турецької влади.

Придбати тисячі й тисячі нових слуг своєму престолові, знищити всякий розвиток і прогрес народів — такою була мета папства на слов'янських землях. Для цієї мети всі шляхи були добрі. «Почалась і тут, — продовжував Франко, — та сама дволична папська політика, якою папство свого часу вміло верховодити у світі; кокетовано, з одного боку, з деякими слов'янськими народами, які особливо віддані були католицизмові, наділювано їх щедро папськими благословенствами, а з другого боку, кокетовано і з іноплеменними утискувачами цих народів, з властями держав, в яких вони жили, і дуже часто юдженно одних на других, щоб цим способом одних і других визискувати».

Жодної іншої мети не ставила собі й римська маніфестація. Основне вістря її, як дуже вірно вказував Франко, було спрямоване проти Росії; її завданням було — відвернути очі слов'ян від півночі на південь, в бік Австрії, розуміється, в першу чергу від революційного руху. Про це красномовно говорила енцикліка¹ папи, видана в 1881 році. «Російські випадки, — писав папа в зв'язку з вбивством Олександра II, — наповнили світ тривогою перед страшною, руйнуючою силою, яка хоче повалити всякий суспільний лад. Ця революційна сила зродилася з ослаблення світської влади духовенства, а затим і ослаблення всякої світської влади».

Процитувавши цей уривок з енцикліки папи, Іван Франко писав: «Чи могла римська дволичність показатися досадніше, як в цій енцикліці і рівночаснім кирило-мефодіївським празнику? Папа, з одного боку, збирає і приголублює слов'ян, ворожить їм велику майбутність і запевнює їх в своїй прихильності, а рівночасно, з другого боку, відмовляє їм всякого права до голосу в найважливіших питаннях суспільно-політичних, робить їх безглуздим стадом, придатним тільки на обстриження та до

¹ Лист до всіх католицьких єпископів світу.

тягла. Ми не знаємо, з яким серцем слов'янські біскупи й пани, прочитавши цю енцикліку, могли глядіти на «святого вітця», могли поклонятись перед ним і цілувати його патинок, який він простягав до них «з добродушним усміхом».

Викриваючи влаштовану Ватіканом кирило-мефодіївську комедію як крок до поневолення західноукраїнських трудящих, Франко застерігав, що «тісний зв'язок з Римом міг би для розвитку нашого люду бути тільки шкідливим. Розкладаючий і злочасний вплив Риму підкопав би живо й так невелику моральну силу нашого духовенства, зробив би його сліпим знаряддям в руках чужих людей, що не знають нашого люду і не дбають про його добро». І. Франко з певністю стверджував, що й «десять таких свят не зможуть зробити те, про що так шумно говорить папа, не зможуть повернути серця слов'ян до Риму». І якщо ніким не обрані «представники», «святі пастирі», які брали участь у церемонії, спробували б штовхнути трудящих слов'янських народів до Ватікану та «хотіли й наш люд вести на ту слизьку дорогу, що веде до Риму, то ми знаємо, що в люді самім знайдеться сила опертись тому і показати римській курії доочне, що її панування не тільки на Заході, але і в Слов'янщині кінчиться і назад не вернеться».

Такими словами закінчив Франко свою знамениту статтю.

На велику шкідливість католицизму й папства для Польщі та її державно-історичного життя і для прагнень польського народу знову здобути свою державність Франко вказував в кількох своїх статтях, опублікованих в 1883 й 1884 рр. в «Ділі», особливо у великій статті «Наш погляд на польське питання»¹.

Наводячи ряд фактів з історії Польщі, Франко в своїй праці показував, що «пройняття католицизмом принесло польській державі і польському народові необчислені шкоди. З ким тільки в пізніших часах увійшли в зносини поляки (себто панівна верхівка — шляхта. — М. В.), зараз вивертали наверх свій католицизм, немов їжак свої колючки, показували духа нетерпимості і охоту до навертання, задаючи зараз на вступі брехню своїм обіцянкам».

¹ «Діло», 1883, № 36—39 (10—17 квітня).

вища і супроти Австрії і супроти Польщі мусять грати дволичну політику. З одного боку, прирікаючи Австрії користі з окатоличення русинів, вони рівночасно прирікають полякам користі з цього ж окатоличення русинів, хоч користі Австрії і користі Польщі (w dawnych granicach) (в давніх кордонах) є собі врозріз протилежні».

Франко твердо знав, що златинщення наддністрянських українців було б рівнозначне з їх ополяченням. В такому разі постала б непрохідна безодня між ними та їх православними братами на Буковині і на Східній Україні. Як поборник возз'єднання українського народу, Франко протистояв цим намаганням Ватикану розколоти український народ. Він сподівався, що «щира, патріотична праця нашої убогої і нечисленної, але бодрим духом пройнятої інтелігенції коло піднесення і освіти народу мусить принести свої плоди і скріпити наше народне становище».

Одночасно в своїх статтях Франко застерігав польський народ проти об'єднаних заходів єзуїтів і «змертвихвстанців». В п'ятому розділі своєї статті він доводив, що їх політика приведе не до відродження народної Польщі, але поховає усю майбутність польського народу.

Ясно і чітко схарактеризував Франко шкідливість дій «змертвихвстанців» для українського населення. «Всі мрії про відбудування Польщі поза її етнографічними межами, — писав Франко, — ми раз назавжди вважаємо кривдою і нещастям для нашої народності і думаємо, що патри «змертвихвстанці», думаючи про це, запізно трохи вибрались до Галичини. Очевидно, зруйнувати те, що досі зроблено для розбудження і піднесення нашої народності, вони ачейже не зможуть, але нашкодити все-таки можуть і для того накликування щонайменше до осторожності супроти їх заходів ми вважаємо ділом потрібним і дуже важливим. В нашій статті підступили ми до їх діяльності ще з другого боку і старались показати шкоду, яку принесло б для русинів приймання обряду латинського, який мусив би мов клин вбитися в живе тіло нашого народу, мусив би «неперебутою безоднею» відділити нас від наших братів за Збручем, з якими зв'язку духовного, народності ми під загрозою цілковитого винародовлення і остаточної загибелі ніколи виректися не можемо і не сміємо».

Ганебну роль католицизму для розвитку українського

народу не раз засвідчила історія. Ці факти Франко наводить в статті «Дві унії»¹, де він підкреслює, що берестейський собор посіяв великий розбрат серед українського народу, розбрат, «який остається ще і донині і причинив цілій Русі безконечно багато лиха і нещастя».

В одноіменній статті 1896 р. Ів. Франко характеризує роль берестейської унії в історії України як наскрізь негативну. «Вплив берестейської унії на освіту Русі, — пише він, — був мінімальним, постала, правда, полемічна теологічна література, але вона не дійшла до народу. Василянські школи, будучи вицвітом цієї унії, не мали так само жодного позитивного впливу на розвиток цивілізації на Русі: це були польські школи, що виховували шляхетських синів, а українська більшість не мала жодної користі з них. Натомість шкоди для обох народів були величезні».

В редакційній статті журналу «Народ» (під назвою «В справі угоди»), відповідаючи Юліянові Романчукові, як одному з ініціаторів об'єднання української буржуазії і польської шляхти, що ввійшло в історію під назвою «нової ери», Франко розбивав думку Романчука про значення уніатської віри для єднання українського народу. Франко писав, що Романчук «дуже слабо знає історію навіть свого рідного народу. Інакше він не сказав би, що унія в'яже русинів з Україною, бо знав би, що то унія була причиною довгої та важкої боротьби всередині українського (в оригіналі: малоруського. — М. В.) народу і остаточно принесла незміренні шкоди цілому його духовному і політичному розвоєві. Не говорив би також Романчук про те, що унія в'яже нас з цивілізованим Заходом, коли знав би, що ця унія в минулому не дала нашому народові майже нічого, не лишила в літературі українській (в оригіналі: южноруській. — М. В.) ані одного цінного пам'ятника (крім хіба «Богогласника», почасти також православною, а то й апокрифічною), натомість знаменито причинювалася до полонізації української (в оригіналі: руської — М. В.) інтелігенції, і в останніх часах стала мостом, по якому йде до нас єзуїтська та клерикальна пропаганда».

✕ В одній із статей 1893 р. «Rusini a katolicyzm»

¹ «Kurjer Lwowski», 1896, № 329.

знівечити православ'я, і при королівській допомозі взяв-ся за виконання плану, ламаючи при його виконанні «все те, в чім с'як або так проявляло себе національне життя русинів» / (українців. — М. В.). На запитання, чи Шумлянський був православний, Франко відповідав: «І так і ні. Зразу православний, він в молодості переходить на унію, та потім наново приймає православ'я на те тільки, щоб його підкопати, одягається ним, як маскою, і носить цю маску 32 роки, поки вкінці знов не перейшов на унію зразу таємно, потім явно, і не потяг за собою всю свою єпархію». Шумлянського Франко назвав польським Валенродом на українським єпископським престолі. «Міцкевичів Валенрод, — писав Франко, — є простим текстовим, мелодраматичним героєм супроти цього дійсного польського Валенрода», в якого «ціле життя сплетене зі зради, дволичності та фарисейства»¹.

Такі люди, ставленики і шпигуни Ватікану, зраджуючи український народ, намагалися розірвати його єдине тіло на окремі частини, докладали всіх зусиль, щоб за допомогою католицизму розбити братерську дружбу українського народу з великим російським народом. Особливо інтенсивно проводило папство цю політику в період, коли в Росії та на Східній Україні наростає революційний рух робітничого класу й біднішого селянства.

Поборник дружби українського й російського народів, борець за воз'єднання українського народу, Франко став на боротьбу з хвилею католицизму, яка хлинула з Ватікану, щоб окатоличити й поневолити наддністрянських українців. Франкове викриття папської ватиканської політики та взагалі католицизму як центра світової реакції й мракобісся, як лютого ворога слов'янських народів, і в тому числі українського народу, не втратило свого актуального звучання і до наших днів. Статті Франка з усією нещадністю зривають лицемірну маску з ганебного лица душителя слов'янських народів — Ватікану, того гнізда реакції і темряви, з якого в наші дні сам папа благословляє англо-американських паліїв війни на хрестовий похід з атомною бомбою і чумними блохами проти Радянського Союзу та країн народної демократії.

Надійною опорою Ватікану на західноукраїнських

¹ «Записки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові», т. 22, стор. 32—42.

землях завжди був так званий Святий Юр — резиденція митрополита у Львові. У планах Ватикану поширити католицизм на весь східнослов'янський світ це був справжній східний форпост і шпигунське гніздо. Відомо, що звідси ще в 90-х роках ХІХ ст. від митрополита і кардинала Сильвестра Сембратовича йшла якнайсильніша підтримка зрадницької угоди української націоналістичної буржуазії, здійсненої Ол. Барвінським, Н. Вахнянином і іншими, з польсько-шляхетською урядовою верхівкою, великими польськими землевласниками й австрійським урядом. Уніатський «святоюрський» центр був завжди натхненником українського буржуазного націоналізму, центром шпигунства і диверсій, розсадником найреакційніших ідей.

Не випадково Іван Франко так різко виступив проти спроб уніатського митрополита графа Андрія Шептицького опорочити в своєму пастирському посланні «О kwestii соціальной» основні положення соціалізму. В статті «Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм», опублікованій в «Літературно-науковому віснику» за 1904 р., Франко викрив експлуататорську суть соціальних «теорій» вірного ватиканського слуги Андрія Шептицького, довівши їх безпосередній зв'язок з поглядами папи римського Льва ХІІІ.

Вірний підручний папи римського митрополит уніатської церкви Шептицький був лютим ворогом українського народу. Він активно працював на фашистську розвідку, вірою і правдою служив спочатку білополякам, а згодом гітлерівцям, які хотіли перетворити Радянську Україну на колонію іноземних імперіалістів.

8

373957

1404

Редактор О. Су словський
Обкладинка художника А. Димонта
Техредактор А. Городнича
Коректор А. Кияновська

М. Возняк

Иван Франко в боротьбе с Ватиканом, лютым врагом
славянских народов
(на украинском языке)

Здано на виробництво 23/VIII-1954 р. Підписано до друку 6/X 1954 р.
Формат 84×108¹/₃₂. Папер. арк. 0,25; друк. арк. фіз. 0,5; друк. арк.
привед. 0,82; авт. арк. 0,7; обл.-вид. арк. 0,73. Тираж 5.000.
БГ 13190. Книжково-журнальне видавництво, м. Львів, Підвальна, 3.
Ціна 15 коп. Зам. 1034.

Обласна друкарня, м. Львів, Спартака, 4.